

Література

1. *Кайлова О. В.* Семейная политика в странах Европейского Союза (социально-демографические аспекты) // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук — М., 2004. — 20 с.
2. *Кайлова О. В.* Опыт семейной политики в странах Европейского Союза: система родительских отпусков // Политика народонаселения: настоящее и будущее: Четвертые Валентеевские чтения: Сборник докладов (Книга 2) / Ред. В. В. Елизаров, В. Н. Архангельский. — М.: МАКС Пресс, 2005. — С. 15—20.
3. *Кваша А. Я.* О некоторых инструментах демографической политики / Изучение воспроизводства населения — М.: Наука. 1968. — С. 64—68.
4. European demographic observatory and Resent Demographic Trends in the Developed Countries. http://www.ined.fr/en/institut/what_is_ined/history/total_fertility
5. *Letablier M-T* Fertility and Family Policies in France — http://www.ipss.go.jp/webj-ad/WebJournal.files/population/2003_6/9.Letablier.pdf
6. *Patricia Boling.* The Unexpected Convergence of French and Japanese Family Policy <http://www.cevipof.mshparis.fr/rencontres/colloq/palier/Abstract/Boling,%20Pat.doc>

Стаття надійшла до редакції 11.04.2007

УДК 65.015.13

В. П. Кукоба, канд. екон. наук, доц.,
докторант кафедри економіки підприємств,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ПРОЕКТНИХ РІШЕНЬ З ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

АНОТАЦІЯ. У статті представлені основні методичні аспекти проектування організації праці на робочих місцях та у структурних підрозділах підприємства, що враховують особливості діяльності конкретної фірми. Подана узагальнена структура проектних рішень для виробничої, управлінської та обслуговуючої підсистем підприємства. Дано узагальнену характеристику вхідних даних для формування організаційних рішень у сфері трудової діяльності працівників.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Організаційне проектування, організація праці, проекти організації праці, робоче місце, трудові процеси.

Поточний етап розвитку виробничих відносин в Україні характеризується високою динамічністю змін у економічному середовищі та новітністю техніко-технологічних трансформацій. Саме тому перед більшістю промислових підприємств, і вже давно, посталала проблема оптимальної організації їх діяльності, що потребує ґрунтовного удосконалення виробничої системи кожного суб'єкта підприємництва. Найважливішим у такому оновленні виробничої системи є раціоналізація використання трудових ресурсів підприємства, що формує не тільки матеріально-речову основу промислового продукту, а і його інтелектуальну складову. Суттєвим підґрунтям для підвищення ефективності здійснення трудових процесів, у даному контексті, може бути лише раціональна організація праці персоналу.

Особливо удосконалення організації праці важливе для машинобудівних підприємств, що випускають високотехнологічну продукцію та найскладнішу техніку, якість якої в значній мірі визначається якістю праці не тільки робітників, а і професійним рівнем спеціалістів, що управляють автоматизованими (роботизованими) виробничими комплексами. Крім цього, необхідність удосконалення організації трудових процесів обумовлена високою «інтелектуальною» насиченістю сучасної продукції, зростанням потреби у збільшенні частки розумової праці порівняно з часткою фізичної праці у процесі виробництва, а також наявними науковими досягненнями вітчизняного машинобудування та зростанням попиту на його продукцію.

Розв'язання проблеми раціональної організації праці на машинобудівних підприємствах вимагає глибокого дослідження, розроблення нових методичних підходів і практичних рекомендацій з проектування організації праці на промислових підприємствах. У цьому контексті слід звернути увагу на результативність досліджень та розробок представників багатьох наукових шкіл. Серед них такі відомі, як Ф. Гілберт, Г. Емерсон, Ф. Тейлор, Г. Форд, О. Гастев, П. Керженцев, Г. Пруденський, П. Петроченко, Г. Слезінгер, С. Струмилін, що збагатили теорію організації виробництва і праці відповідними результатами наукових досліджень [1, 2, 3]. Також теоретичні пошуки українських економістів, таких як О. Амоша, Б. Андрушків, Д. Богиня, О. Бобров, І. Бондар, В. Данюк, М. Долішній, Б. Ігумнов, М. Кім, А. Колот, А. Кутиркін, С. Мочерний, В. Плаксов, С. Покропивний, М. Прокopenко, З. Сотченко, П. Харів, М. Хопчан, М. Чумаченко та інших, зробили вагомий внесок у розв'язання проблем організації виробництва і праці, її нормування, поділу та кооперації [4].

На жаль, до цього часу у сучасній економічній літературі практично відсутній комплексний та системний підхід до вирішення проблем проектування організації праці на підприємствах машинобудування. Це обумовлює необхідність переосмислення методологічних і теоретичних підходів до організації виробництва і праці на цих підприємствах. Тому актуальність і наукова значимість обкреслених питань та необхідність більш глибокого їхнього дослідження і вирішення обумовили вибір теми статті, її мету та основні завдання.

З огляду на вищенаведене, *метою даної статті є висвітлення результатів розроблення методичної основи формування науково обґрунтованих проектних рішень з раціональної організації праці на промислових підприємствах. Робочою гіпотезою, відповідно до встановленої мети, є твердження про те, що оптимізація діяльності працюючих можлива на основі обґрунтованої регламентації здійснення трудових процесів, яка забезпечує синергетичний ефект створення продуктів праці. Предметом дослідження визначені тенденції, закономірності й інструменти організаційного проектування трудових процесів на сучасних промислових підприємствах, а об'єктом — процеси різномасштабної організації праці промислових підприємств.*

Розпочинаючи викладення основних положень методичної основи проектування організації праці на підприємства, слід мати на увазі, що визначенням стану та динаміки змін у організації, як діяльності, займається така галузь науки, як організаційне проектування (рис. 1). У рамках цього наукового спрямування відбувається формування та впровадження оптимізаційних рішень з організації виробництва, праці та управління на підприємствах. При цьому проектування організації праці відбувається не тільки на різних рівнях (підприємство, цех, дільниця, робоче місце), а і сферах діяльності (виробництво, обслуговування, управління тощо).

Найчастіше організаційне проектування здійснюється при розробленні та реалізації заходів раціоналізації організації праці на підприємстві, розробленні та впровадженні автоматизованих систем управління, проектуванні підприємств-новобудов та таких, що реконструюються. При удосконаленні організації праці на підприємстві та у його підрозділах мають місце локальні дії із розроблення та впровадження організаційних заходів. А створення автоматизованих систем управління та реконструкція (будівництво) підприємства передбачає формування комплексних організаційних заходів у всіх підсистемах (підрозділах) даного суб'єкта підприємництва.

Рис. 1. Структура наукової основи організаційного проектування (за Пузиревським) [5]

Донедавна в Україні при технічному (архітектурно-будівельному) проектуванні промислових підприємств-новобудов або їх реконструкції проектування організації праці здійснювалось відповідно до будівельних норм (спочатку СН 202-69, з 1981 року СН 202-81, а з 1985 року — СНиП 1.02.01-85) [6], галузевих стандартів або методичних матеріалів [7, 8]. Відповідно до цих доку-

ментів у складі проектно-кошторисної документації розроблявся розділ «Організація праці і системи управління підприємством». Згодом, відповідно до внутрішньогалузевих розробок у сфері організації виробництва і праці для підприємств виокремлювалися розділи: «Організація виробництва», «Організація праці», «Організація управління виробництвом». Зміст розділу «Організація праці» у більшості випадків мав загальний характер і включав такі параметри: загальна характеристика організації на підприємстві, перелік робочих місць, карти організації робочих місць робітників основних професій, дані про фонд оплати праці та його структуру, перелік типізованих засобів механізації, перелік уніфікованих засобів організаційного оснащення, штатний розпис підприємства, загальна схема організаційної структури управління підприємства.

Такий узагальнений підхід до розроблення проектів організації праці на рівні підприємства мав своє підґрунтя, оскільки рівень науково-технічної готовності у сфері організації праці більшості проектних організацій був низький, а на підприємствах-новобудовах досвідчених фахівців з наукової організації праці зовсім не було. Відсутня була і відповідна методична база, що дозволяла ґрунтовно і точно спроектувати розподіл та кооперацію праці, визначити оптимальні напрями взаємовідносин працівників при здійсненні ними трудових процесів.

Виходячи із накопиченого на сьогодні досвіду упорядкування трудової діяльності персоналу підприємстві різних галузей, значного підвищення ступені автоматизації проектних та виробничих робіт, доцільно більш деталізовано розкривати складові проектів організації праці на рівні підприємства. Тому у розділі «Організація праці» організаційного проекту промислового підприємства слід представляти: загальну характеристику організації праці на підприємстві — у розрізі сфер діяльності (виробництво, обслуговування, управління); перелік робочих місць (загальний та у розрізі виробництва); альбом карт організації праці на робочих місцях (у розрізі професій); штатний розпис підприємства; загальна схема організаційної структури підприємства (виробнича структура та структура управління); дані про фонд оплати праці та його структуру; загальна характеристика умов праці; відомість засобів механізації та організаційної техніки; положення про оплату праці основних категорій працівників; положення про систему матеріального та морального заохочення працюючих.

На жаль, протягом останнього десятиліття на жодному підприємстві України не розроблялися навіть у скороченому виді

розділи з організації праці. А ті регламенти та правила щодо організації праці, які діють на окремих підприємствах, найчастіше запозичені одночасно із закупленими за кордоном технологіями (оскільки наявність таких регламентів вимагається при міжнародній сертифікації підприємств та їх продукції).

Узагальнений проект організації праці на підприємстві повинен ґрунтуватися на попередніх проектних рішеннях з організації праці у його структурних підрозділах. Організаційний проект виробничого підрозділу (як правило цеху) у частині «Організація праці керівників, спеціалістів, робітників та службовців» передбачає розроблення і впровадження найбільш раціональної організації праці для відповідного цеху. Цей проект формується на основі результатів попереднього обстеження і аналізу параметрів діяльності цього підрозділу. Проектні рішення забезпечують чіткість організації (регламентацію) праці робітників, спеціалістів і службовців, підвищення їх продуктивності праці за рахунок раціонального планування робочих місць, забезпечення необхідними засобами організаційного оснащення, скорочення витрат на реалізацію управлінських функцій (процесів), спеціалізації працюючих, скорочення втрат робочого часу тощо.

Як результат розробок у межах розділу «Організація праці керівників, спеціалістів, робітників та службовців цеху» підприємства у частині організації праці робітників повинні бути: розроблені характеристики організації праці робітників у внутрішніх структурних підрозділах цеху; зведена характеристика організації праці робітників цеху; проекти організації праці на робочих місцях; карти організації праці робітника; перелік організаційного оснащення індивідуального та колективного використання у внутрішніх підрозділах цеху; зведена відомість організаційного оснащення по цеху; затверджений склад комплектів інструменту постійного використання по цеху; зведена специфікація інструменту постійного використання; номенклатура й кількість підйомно-транспортних засобів; номенклатура й кількість виробничої тари.

Упорядкування діяльності керівників, спеціалістів та службовців виробничого підрозділу у межах розділу «Організація праці керівників, спеціалістів, робітників та службовців цеху» повинно ґрунтуватись на основі таких розробок: вказівки з організації праці керівників, спеціалістів та службовців цеху; характеристика організації праці керівників, спеціалістів та службовців; проекти організації праці на робочих місцях спеціалістів (керівників, службовців); карти організації праці спеціаліста (керівника, службовця); специфікація видів меблів та засобів організаційного

оснащення індивідуального та колективного застосування; схеми оптимального розміщення управлінських підрозділів цеху (відповідно до їх функціональних завдань); рекомендації зі створення сприятливих умов праці; система обслуговування робочих місць керівників, спеціалістів та службовців.

Завершальним етапом здійснення формування проекту організаційних рішень з упорядкування трудової діяльності є розроблення, погодження та затвердження плану організаційно-технічних заходів із впровадження відповідних проектних рішень.

Для розроблення розділу організаційного проекту діючого цеху «Організація праці керівників, спеціалістів, робітників та службовців» необхідні відповідні вхідні дані. При проектуванні організації праці робітників на початок необхідно мати: назву цеху та коротку характеристику його продукції; професійно-кваліфікаційний склад робітників; режим (змінність) роботи підрозділу (одномісний, двозмінний тощо); тип виробництва у підрозділі; забезпеченість виробничими площами на одного робітника; наявність робочих місць, організованих відповідно до типових проектів організації праці; склад комплектів організаційного оснащення та інструменту постійного використання; склад організаційного оснащення; витрати допоміжних матеріалів у розрізі дільниць та відділень цеху (за видами) протягом однієї зміни.

Проектування організації праці для керівників, спеціалістів та службовців у межах розділу «Організація праці керівників, спеціалістів, робітників та службовців цеху» вимагає наявності таких основних вхідних даних: штатний розпис цеху; діючі вказівки з організації праці спеціалістів та службовців цеху (дільниці); схеми зовнішнього планування робочих місць керівників, спеціалістів та службовців; схеми внутрішнього планування робочих місць керівників, спеціалістів та службовців; перелік існуючих засобів організаційного оснащення; розподіл площ між підрозділами та працівниками; систему обслуговування робочих місць.

Розроблення розділу організаційного проекту новоствореного виробничого підрозділу або підприємства може здійснюватись на основі даних підрозділів (підприємств) аналогів, а також даних проектно-кошторисної документації, у якій необхідні організаційно-технічні дані виробництва для відповідного структурного підрозділу.

Здійснення організаційного проектування для структурних підрозділів та самого підприємства в цілому дозволить значно підвищити продуктивність праці персоналу будь-якого суб'єкта господарювання при високому рівні якості продукції виробника. Наукове ж обґрунтування організаційних проектних рішень на

сучасному етапі розвитку техніки та технологій вимагає більш глибоких досліджень організаційних проблем, оптимізації трудових процесів та взаємовідносин учасників виробничої діяльності промислових підприємств.

Література

1. Classics of Organization Theory / Ed. by J.M. Shafrits and P.H. Whitbeck. – Illinois. 1978. — 323 p.
2. Керженцев П. М. Принципы организации. — М.: Экономика, 1968. — 464 с.
3. Мильнер Б. З. Теория организации: Учебник для вузов по экон. спец. — М.: ИНФРА-М, 2006. — 719 с.
4. Колот А. М. Соціально-трудо́ві відносини: теорія і практика регулювання. — К.: КНЕУ, 2003. — 230 с.
5. Пузыревский Л. С. Основы организационного проектирования. — Ленинград: ЛГУ им. А. А. Жданова. 1975. — 128 с.
6. СН 202-69 Инструкция о составе, порядке разработки, согласования и утверждения проектно-сметной документации на строительство предприятий, зданий и сооружений. Издание официальное. — М.: Госстрой, 1969. — 17 с.
7. ММ 1.4.1446-2002 Создание и внедрение организационных проектов цехов, отвечающих требованиям НОТ. — М.: НИАТ, 2002. — 73 с.
8. РТМ 1.4.2092-2002 Основные требования научной организации труда к технологическому оборудованию. — М.: НИАТ, 2002. — 54 с.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2007

УДК 331. 101. 3

Г. Т. Куликов, канд. экон. наук,
Институт демографии и социальных
исследований НАН Украины

О СОСТОЯНИИ МОТИВАЦИИ ИННОВАЦИОННОГО ТРУДА В УКРАИНЕ

АННОТАЦИЯ. В статье обосновывается значимость мотивации инновационного труда, анализируется его состояние в Украине на основе социологического исследования, проранжированы мотивационные приоритеты факторов трудовой деятельности, мотивы инновационного труда, факторы инноваций.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Мотивация, инновационная деятельность, инновационный труд, мотивационные приоритеты, мотивы инновационного труда, факторы инноваций.